Tekst: Marijke Nijboer • Illustratie: Shutterstock

Scholen pakken met hulpfonds de gevolgen van armoede aan

‘Zonder ontbijt kun je niet leren’

In Schiedam, Vlaardingen en Maassluis groeit 16 procent van de kinderen op in armoede. Dat zijn pakweg vier leerlingen per klas. Het Fonds Schiedam Vlaardingen en de vo-scholen in de regio vonden dat zij niet langer om dit probleem heen konden. Veel scholen bieden nu fruit aan, regelen goedkope laptops en gymkleding en bieden korting op schoolkosten en bijlessen.

“Onze sector benadrukt graag dat wij van het onderwijs zijn: onze taak is niet om alle maatschappelijke problemen op te lossen. Maar als leerlingen niet gegeten hebben, kunnen ze ook niet leren.” Onderwijsbestuurder Wim Kokx van Openbare Scholengroep Vlaardingen Schiedam (OSVS) vond dat zijn scholen niet langer om het armoedeprobleem heen konden. “Uiteindelijk hebben wij gezegd: de omstandigheden moeten zo zijn dat kinderen kunnen leren. Toen hebben we het thema armoedebestrijding opgenomen in ons strategisch beleidsplan. We willen uitsluiting voorkomen. Het kan niet zo zijn dat leerlingen vanwege financiën minder goed kunnen leren of ergens niet aan mee kunnen doen.”
Die omslag in denken vond plaats bij álle schoolbesturen in de regio. Wat zeker hielp, is dat het Fonds Schiedam Vlaardingen (zie kader) twee miljoen euro ter beschikking stelde. Fondsdirecteur John Massaar: “Wij deden al dingen voor scholen: we lieten bijvoorbeeld extra uitdagende pleinen aanleggen en financierden bijzondere techniek-lokalen. Maar op een gegeven moment kwamen wij er achter dat armoede in deze regio een enorm probleem is.

‘Het gaat maar om bescheiden investeringen, terwijl het effect echt de moeite waard is’

Gemiddeld groeit in Nederland 11 procent van de kinderen op in armoede, hier is dat 16 procent.”
Armoede heeft consequenties voor hoe je je voelt, maar ook voor hoe je kunt leren, zegt Massaar. Daarom riep het fonds scholen op om projecten in te dienen die armoede tegengaan. Op advies van kennisinstituut Movisie dragen die plannen bij aan een of meer van de vier v’s: het vinden, voorkomen, verzachten en verminderen van armoede.

STERK BETROKKEN

“We kregen vooral veel aanvragen van scholen voor voortgezet onderwijs”, zegt Massaar. “Die bleken heel betrokken en hadden de problematiek al goed in kaart.” Veel scholen hadden een worsteling achter de rug met de vraag die ook schoolbestuurder Kokx bezighield: moeten wij ons als leerinstituut wel bezighouden met armoedebestrijding?

FONDS SCHIEDAM VLAARDINGEN

Het Fonds Schiedam Vlaardingen e.o. komt voort uit twee negentiende-eeuwse spaarbanken die waren opgericht met steun van De Maatschappij tot Nut van ’t Algemeen. ’t Nut was uit op ‘het verbeteren van de samenleving’. De banken werden verkocht en sinds 1991 zet het fonds met de opbrengsten uit het vermogen de maatschappelijke rol voort. Het fonds steunt initiatieven binnen zes sectoren, waaronder onderwijs en maatschappelijk welzijn. → fondssv.nl

‘Als een leerling dankzij een rijbewijs wél aan een baan komt, heb je kans dat hij uit de vicieuze cirkel van armoede wordt getrokken’

“Maar in de praktijk gingen ze vrijwel allemaal die drempel over.”
Theo Werner is coördinator van het programma Hulp bij schoolkosten van het Fonds Schiedam Vlaardingen. “Het is voor veel scholen nog een hele weg om ‘armoedevaardig’ te worden, leraren het belang hiervan te laten onderkennen en beleid en organisatie hier mede op af te stemmen”, zegt hij. “Daarom is het fantastisch dat de scholen van álle besturen in deze regio meedoen. We hebben gezegd dat aandacht voor armoedebeleid iets is waarin we elkaar moeten versterken. We moeten er als regio sterker uitkomen, in het belang van onze leerlingen.”

AANDACHTSFUNCTIONARIS

Bij dat ‘armoedevaardig’ worden speelt de aandachtsfunctionaris (zie kader) een belangrijke rol. Elke school heeft zo’n kracht in huis. Het is een medewerker die een aantal uren wordt vrijgesteld om zicht te krijgen op armoedegerelateerde problemen en hiervoor initiatieven te ontplooien. De functionaris krijgt inhoudelijke ondersteuning van het fonds en fungeert als vraagbaak op zijn school. Hij maakt een beleidsprogramma en zorgt in samenspraak met het fonds dat initiatieven goed worden uitgevoerd. Ook signaleren hoort tot zijn taken. Massaar: “Als een meisje bijvoorbeeld elke maand vier dagen afwezig is, kan dat komen doordat ze vanwege armoede geen toegang heeft tot menstruatiemateriaal. Sommige scholen verstrekken die spullen nu.”
Daarnaast blijft de aandachtsfunctionaris het onderwerp armoede agenderen. Massaar: “Een simpele vraag aan de directeur kan al een eyeopener zijn: ‘Hoeveel schoolkosten breng jij in rekening bij ouders?’ Vaak realiseren scholen zich niet dat de rekenmachine, de gymkleding, de Romereis, de facultatieve skireis én het theaterbezoek opgeteld een bedrag vormen dat voor veel ouders te groot is. En dat dit leidt tot uitsluiting.” Scholen kunnen de ouderbijdragen bijvoorbeeld in vier termijnen laten betalen, of ouders verwijzen naar goede hulpbronnen.

BROOD EN FRUIT

De scholen in de regio geven allemaal een eigen invulling aan de armoedebestrijding. Veel scholen hadden al in de gaten dat sommige leerlingen met een lege maag naar school komen. Kokx: “Wij communiceren al langer met ouders over het belang van een ontbijt, maar dat leidde lang niet altijd tot resultaat.” Daarom zetten veel scholen nu ’s morgens op verschillende plekken fruit, brood en broodbeleg klaar. Meestal wordt dit verzorgd door de con-

Wim Kokx (links) van Openbare Scholengroep Vlaardingen Schiedam (OSVS) en John Massaar, directeur van het Fonds Schiedam Vlaardingen

‘Doe mooie dingen, maar maak geen reclame over de rug van arme leerlingen’

ciërge of kantinemedewerker. Massaar hoort van scholen dat het neerzetten van fruit een goed effect heeft.
Ouders én onderwijsgevenden hebben daarnaast toegang tot de website www.hulpbijschoolkosten.nl, die speciaal voor dit doel is gemaakt. Hierop staan veel hulpbronnen voor ouders van kinderen die om financiële redenen buiten de boot dreigen te vallen. Alle vo-scholen uit de regio hebben er een eigen pagina, waarop zij onder andere vermelden wat de schoolkosten zijn en welke hulp beschikbaar is. “Bij scholen was hierover wel kennis”, legt Kokx uit, “maar de informatie was gefragmenteerd. Nu is alles bij elkaar gehaald.”

DRIE JAAR

Scholen krijgen vanuit het programma Hulp bij schoolkosten drie jaar lang een budget van het Fonds Schiedam Vlaardingen. Daarvan betalen ze hun aandachtsfunctionaris en beheren ze een schoolfonds waarop ouders die de schoolkosten niet kunnen betalen, een beroep kunnen doen. In dergelijke gevallen betaalt de school de helft en het schoolfonds de rest. Scholen krijgen bovendien een vrij besteedbaar budget, waarvan ze bijvoorbeeld schoolfruit betalen, deelfietsen financieren waarmee leerlingen naar een activiteit kunnen, of een winkeltje opzetten met menstruatiemateriaal en eenvoudige schoolmaterialen die sommige leerlingen niet bezitten. Het fonds organiseert tevens bijeenkomsten voor scholen om samenwerking en leren van elkaar te stimuleren.
Na drie jaar stopt de fondsbijdrage, maar bestuurder Kokx zegt dat OSVS verschillende initiatieven wil voortzetten. “Het gaat soms om maar bescheiden investeringen, terwijl het effect echt de moeite waard is.” Kokx denkt aan de financiële coach, gratis leenlaptops en fietslampjes, het ter beschikking stellen van schoolmaterialen, het streven naar onderwijsactiviteiten zonder ouderbijdrage en niet te vergeten het maatjesproject dat bedacht is door een van de scholen van het bestuur.

MAATJESPROGRAMMA

Dit maatjesprogramma voorziet in bijles voor onderbouwleerlingen die dit niet kunnen betalen. Leerlingen uit de bovenbouw havo/vwo hebben van de school een korte opleiding gekregen en verzorgen de bijlessen tegen een marktconform tarief. De onderbouwleerling betaalt twee euro per les; de rest wordt bijgepast uit fondsgelden. Sommige van de betrokken bovenbouwleerlingen behoren zelf ook tot de doelgroep en hebben zo een welkom bijbaantje.
Een andere school, voor praktijkonderwijs, wilde leerlingen in staat stellen om hun rijbewijs te halen. Zo zou hun kans op werk aanmerkelijk toenemen. Massaar: “Het gaat vaak om ongeschoold werk dat zich ver van de bebouwde kom afspeelt, in de haven of in het Westland. Daar kun je zonder rijbewijs niet komen, maar veel leerlingen hebben geen geld voor rijlessen.” Kokx vindt de rijlessen een mooi initiatief: ”Armoede is vaak erfelijk. Als een leerling dankzij een rijbewijs wél aan een baan komt, heb je kans dat hij uit de vicieuze cirkel van armoede wordt getrokken.”
Ook taalbeleid is een speerpunt. “Wij merken vaak dat leerlingen vanwege taalproblemen niet op het niveau komen waar ze cognitief thuishoren”, legt Kokx uit. “Een goede taalbeheersing helpt om uit de armoede te komen. Vaak houden specifieke taallessen echter op bij groep 8. Wij gaan ermee door in het vo.” De gezamenlijke schoolbesturen voor po én vo ontwikkelden hiervoor het programma ‘Leuk leren lezen’, gericht op groep 7 en 8 en de eerste twee jaren van het vo. Sommige scholen nemen daarnaast een of twee uren extra taal op in hun lestabel.

STIGMA VERMIJDEN

Bij al deze activiteiten doen de scholen hun best te vermijden dat leerlingen een stigma krijgen. Kokx: “Je moet leerlingen uit arme gezinnen niet vragen om ’s ochtends een kwartier eerder te komen om brood te smeren. Als je brood en fruit op een aantal plekken klaarzet, kunnen álle leerlingen het pakken zonder dat het opvalt. Degenen die een boterham smeren, kunnen zeggen dat ze hun brood zijn vergeten. Zo kun je met eenvoudige ingrepen de sfeer van hulpverlening vermijden.” Iets vergelijkbaars geldt voor de rijlessen voor leerlingen van het praktijkonderwijs. Alle leerlingen krijgen de kans om rijles te nemen en de school laat ouders achteraf naar rato van hun inkomen een deel (of niets) bijdragen.

‘Onze website heet ‘Hulp bij schoolkosten’, niet ‘Armoedebeleid’’

Kokx hoopt dat meer scholen tot de conclusie komen dat het aanpakken van de gevolgen van armoede voor leerlingen ook hun zorg is. Hij adviseert scholen gewoon te beginnen met armoedebeleid, maar zich hier absoluut niet op te profileren. “Doe mooie dingen, maar maak geen reclame over de rug van arme leerlingen. In onze regio doet geen enkele school dat. Daarom is het ook zo belangrijk dat alle scholen in de regio meedoen.” Kies voor een neutrale benadering, voegt Massaar daaraan toe. “Onze website heet ‘Hulp bij schoolkosten’ en niet: ‘Armoedebeleid’.”
Nog een laatste tip van Kokx: “Kopieer vooral de goede ideeën van andere scholen en deel die met elkaar. Maak gebruik van de kennis van je leraren, want die weten meestal waar de armoede zit. Heb samen oog voor signalen, zoals leerlingen die duiken bij activiteiten die geld kosten.” Je kunt met heel weinig middelen al dingen organiseren die leerlingen echt helpen, zegt hij tot slot. “Maar natuurlijk kan het geen kwaad om te checken of er ook in jouw regio een behulpzaam fonds zit.”

Meer weten over het armoedebeleid van de scholen in Schiedam, Vlaardingen en Maasluis? Mail naar kokx@osvs.nl of theo@fondssv.nl of kijk op www.hulpbijschoolkosten.nl

DE AANDACHTSFUNCTIONARIS

Auke Hobijn is gymdocent en sinds dit schooljaar aandachtsfunctionaris op een school van OSVS. Daarvoor is hij een dag per week vrijgesteld. Zijn bezigheden als aandachtsfunctionaris vinden echter op allerlei momenten van de week plaats. “Van de aanvullende activiteiten die door het fonds worden ondersteund, kijk ik welke activiteiten onze school goed kan gebruiken en daar doe ik een aanvraag voor.” Zo regelde hij schoolfruit. Ook had zijn school behoefte aan een leesruimte voor leerlingen. “Ik formeer dan een werkgroepje waarmee ik bespreek wat er precies nodig is. We hebben bijvoorbeeld geld aangevraagd om voor de schoolbibliotheek meerdere exemplaren van dezelfde boeken aan te schaffen, zodat we met leerlingen in groepjes kunnen lezen.” Belangrijk is verder het solidariteitsfonds, waaruit ouders een tegemoetkoming in de schoolkosten kunnen krijgen. “We kijken kritisch hoe de schoolkosten zijn opgebouwd. Leerlingen met een bepaald vakkenpakket moeten bijvoorbeeld voor wiskunde een rekenmachine van meer dan honderd euro aanschaffen. Is dat echt nodig? En zo ja, hoe zorgen we dat alle leerlingen met dat vakkenpakket aan zo’n apparaat kunnen komen? Misschien gaan we ze na het eindexamen terugkopen van afzwaaiende leerlingen en voor een zacht prijsje doorverkopen aan andere leerlingen.” Hobijn merkt op dat de praktische invulling van het armoedebeleid wel wordt bemoeilijkt nu leerlingen veel minder aanwezig zijn. “Je ziet minder snel waar het knelt.”